

Korszerű nemzetközi tárgyalások

Arthur Lall a modern nemzetközi tárgyalásokról szóló könyve (*Modern International Negotiations*) első fejezetében kifejti, hogy a múltban az államok közötti viták vagy viszályok az érdekelt államok „magánügyei“ voltak, vagy legalábbis „magánügyeknek“ tekintették őket. Manapság azonban már a legkisebb jelentőségű nemzetközi viszály sem mondható *res inter alios*nak. A nemzetközi jellegű problémák most már — a minden vagy majdnem minden állam tagságára épülő nemzetközi szervezetek létezése folytán — az egész nemzetközi közösséget érintik. A helyzet ilyenszerű módosulása lényegesen befolyásolja a tárgyalások jellegét is.

Nagy tárgyalási tapasztalatok halmozódnak fel azokon a jelentős nemzetközi fórumokon, amelyek elé a bonyodalomba keveredett felek a viszályt vihetik. A tárgyalási tapasztalatok gyarapodásához vezetnek még a következők: az olyan helyzetek számának növekedése, amelyekben szükséges a súlyos válsággá fajulás megelőzésére hivatott beavatkozás; az a tény, hogy a modern társadalom körülményei közepette mindinkább elfogadhatatlan az erőszakhoz folyamodás; a bővülő technikai, tudományos és gazdasági együttműködés; s végül, de nem utolsósorban: a béke e sajátos eszköze tökéletesítésének szükségessége és tendencia a tökéletességre. Mindez a tárgyalásokra való egyre határozottabb törekvéshez, bizonyos esetekben a folyamatos jellegű tárgyalásokhoz vezet.

Jelenleg a nemzetközi tárgyalás a fegyveres konfliktus elkerülésének egyetlen lehetősége. A második világháború után a világ szakadatlanul kritikus, potenciálisan robbanékony helyzetben élt. A többé-kevésbé sikeres tárgyalások még e mintegy negyed századig tartó kritikus korszak nehéz körülményei közepette is a nemzetközi élet állandói maradtak. Sok esetben nem voltak minősített tárgyalások, a tárgyalás-jelleg nem volt szembetűnő, de a legkényesebb természetű problémákban, így például a német kérdésben, a nagyhatalmak kapcsolatainak csak tárgyalás-jellegű volt. Az európai feszültség csökkentésére irányuló erőfeszítés különféle formákban, de szüntelen folyamatként nyilvánult meg. Az államok közötti függő problémák kölcsönösen előnyös megoldására és az államok második világháború utáni együttműködésének rendezésére vonatkozó tárgyalások statisztikája, vagyis a tárgyalás-jelenség mennyiségi elemzése sokat elárul az enyhülés folyamatának kibontakozásáról. Minél nagyobb a tárgyalások volumene, annál magasabb az enyhülés foka. E tekintetben jól tájékozódhatunk a kétoldali érintkezésvételek, a magas szintű találkozások, az aláírt gazdasági, kulturális és politikai egyezmények száma alapján. Az ENSZ-értekezletek szervezési és pénzügyi kérdéseiről szóló egyik jelentés a konferenciák számának jelentős növekedéséről

számol be az 1960—1966 közötti időszakban: „Az utóbbi hat esztendőben az összejövetelek száma majdnem megkétszereződött, s a New York-i, valamint a genfi székhelyen, a Nemzetek Palotájában a lehetőségeket immár teljes mértékben kihasználják [...], hasonlóképpen növekedett a másutt megrendezett konferenciák száma is: az Egyesült Nemzetek regionális bizottságai rendezte értekezletek száma az említett időszakban 770-ről 1120-ra emelkedett (J. Kaufmann: *Conference Diplomacy*, 1968).

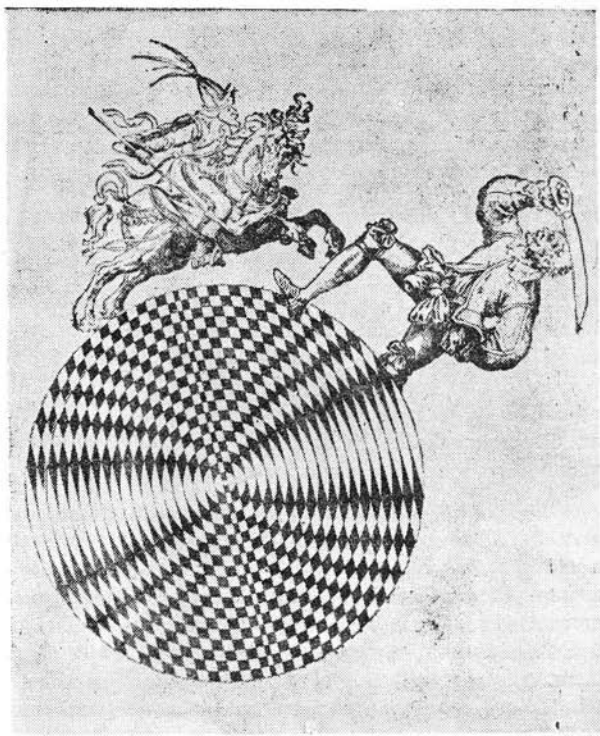
E korszak egy másik jellemzője, hogy még a legnehezebb és legkényesebb természetű, hosszú ideig tartó, de kézzelfogható eredményre nem vezető tárgyalások is lassú, néha alig-alig felismerhető, de állandó haladást eredményeznek. A napi hírek és az eseményeket a nap perspektívája szerint megítélő sajtókommentárok hatására gyakran elhamarkodottan egyes tárgyalások csődjére vagy eredménytelenségére következtetünk. Csakhogy a gondolkodásnak az ilyenszerű, csupán a részleteket figyelembe vevő módja nem alkalmas arra, hogy távlatokban, ne csak a szűk körű aktualitás szempontjai szerint ítéljük meg a tárgyalások következményeit. A tapasztalat arra tanít, hogy nemzetközi tárgyalások esetében döntő fontosságú megoldásokra alig néhány tárgyalási menet után nem számíthatunk. A tárgyalások többsége a helyzet mérlegelésének hosszabb időszakait kívánta meg, megkövetelte az eljárási módozatok és a számba vehető lehetőségek alapos mérlegelését; a tárgyalások általában mindenképpen javulásra vezettek, megnövekedett a remény a szakutcából való kijutás jövőbeli lehetőségeit illetően.

A jelenkori tárgyalások fontos jellemzőinek sorába tartozik az is, hogy manapság már olyan kialakult mechanizmusok — például konferencia-rendszerek — léteznek, amelyekre az államok okkal számíthatnak. A mechanizmusok e rendszerében a tárgyalásokon a közvetlenül érdekelt felek mellett mások, közvetlenül vagy közvetve érdekelték is részt vesznek. Minden létező kormányközi nemzetközi szervezet (a jogszolgáltató szervek kivételével) tulajdonképpen állandósult jellegű tárgyalási mechanizmusnak is tekinthető.

A nemzetközi szervezetek keretében vagy a nemzetközi konferenciákon folytatott tárgyalások két helyzet kialakulásához vezethetnek: a résztvevők többsége elfogad olyan határozatokat vagy ajánlásokat, amelyek azonban nem kötelezők a felekre, főként azokra nem, akik a tárgyalások során már határozottan elleneztek a határozat vagy az ajánlás elfogadását; vagy (a második helyzet): a határozatokat egyöntetűen vagy majdnem egyöntetűen elfogadták, s kötelezők a résztvevőkre (Arthur Lall, i.m.).

A nemzetközi szervezetek tekintélyét öregbítő rendkívüli jelentőségű lépés volt a Kínai Népköztársaság ENSZ-jogainak a helyreállítása a Közgyűlés 1971. október 25-i határozatával, amely általában növelte a nemzetközi fórumok esélyét arra, hogy valóban a nagy kérdések megoldása keresésének a színhelyei legyenek. Ez az esemény joggal tekinthető a nemzetközi politikai realitás szelleme és logikája rehabilitálása egyik történelmi pillanatának.

Azzal egyidejűleg, hogy — részben a nemzetközi szervezetek keretében — a Kínai Népköztársaság megtárgyalja a vitás kérdéseket az Egyesült Államokkal, a régi kínai mondás szellemében („tárgyalni, harcolni, tárgyalni“) új tartalommal telíti az érintkezéseket, amelyeknek folyamatosságát a varsói kontaktusok mindvégig biztosították. A Kínai Népköztársaság, amely részt vett a genfi (1954—1955) és a bandungi (1955) értekezleten, felélénkíti diplomáciai kapcsolatait, a helyreállított egyetemesség jegyében új lendülettel folytatja a tárgyalásokat azokban az intézményekben, amelyekben elfoglalta az őt megillető helyet, továbbá kétoldali tárgyalásokat is kezdeményez.



Collins grafikája

A Kínai Népköztársaság és az Egyesült Államok legmagasabb szintű kapcsolatfelvétele — a jelenkori társadalmi-politikai valóságok felismerése alapján — a viszonyok kölcsönös normalizálására törekvő tisztánlátás jele. Nixon elnök látogatása a Kínai Népköztársaságban (1972. február 21—28) azt tanúsítja, hogy az Egyesült Államok lemondott a világ e két nagy országa relációi befagyasztásának a politikájáról. Ez is a tárgyalásos módszer fontosságát, az érintkezések és a párbeszéd jelentőségét bizonyítja. A látogatásról kiadott közös közlemény kiemeli, hogy a nézetkülönbségek nem akadályai a politikai dialógus módszere alkalmazásának, a nemzetközi jog normáihoz igazodó tárgyalásoknak, amelyek a vitás kérdések megközelítésének egyetlen ésszerű módját jelzik.

A szakosodott nemzetközi intézmények mind nagyobb száma és az államok nagyarányú részvétele e fórumokon azt eredményezi, hogy bármilyen vitás nemzetközi helyzet vagy viszály — stádiuma bármely fokán — a tárgyalások módszerével is megoldható; ha nem a közvetlen tárgyalások direkt módszerével, legalább a felek elfogadta fórumok keretében (Arthur Lall, i.m.). Az államok bekapcsolódása az ilyen szerű nemzetközi mechanizmusokba lehetetlenné teszi, hogy valamely ország életbevágóan fontos, lényegbeli érdekeire bárki a nemzetközi tárgyalások alapvető céljaival — főként a békével és az együttműködéssel — ellenkező szellemben hivatkozassék.

J. Kaufmann a nemzetközi konferenciákon kibontakozó tárgyalásokról szólva megemlíti a konferencia nyilvánossága és a tárgyalás bizalmas jellege közötti látványos ellentmondást. „Elkerülhetők a nézetkülönbségek a nemzetközi konferenciákon folyó tárgyalások jelentőségéről, ha a »tárgyalást« a következőképpen ha-

tárazzuk meg: valamely konfliktus megoldására vagy egy konferencia céljainak megvalósítására hivatott megbeszélések és érintkezések összessége. A definíció szándékoltan tág körű, hogy a küldöttek mindenfajta érintkezésére alkalmazható legyen. Valamely határozat egyetlen szakaszára vonatkozó beszélgetés is tárgyalásként értelmezhető. Sőt, mi több: e definíció szerint nem is kell konfliktusnak lennie ahhoz, hogy tárgyalásokról szólhassunk“ (J. Kaufmann, i.m.).

A nemzetközi szervezetek és konferenciák átfogó rendszere azt eredményezi, hogy a tárgyalásokon az államok nem maradnak magukra (Arthur Lall), hiszen e rendszer olyan építmény kialakulásához vezet, amely a legsajátosabb tárgyalások számára is szinte szerves keretként kínálkozik. A mai világban az államok egymástól való függőségének foka nagymértékben megváltoztatja a tárgyalások hagyományos jellegét. Természetes azonban, hogy bizonyos szempontból a tárgyalások továbbra is az államok szuverenitásának attribútumai maradnak (a tárgyalás kezdeményezése, tárgyalóképesség vagy az államok szabad akaratának érvényesülése a döntésben). De a tárgyalások menetét nagymértékben befolyásolják az államok alkotta nemzetközi szervezetek hálózatának a kialakulása, az e szervezetekben létrejövő viszonylatok mechanizmusai.

E jellemzőt már csak azért is hangsúlyoznunk kell, mert bizonyos szerzők a világpolitika interkonnexióit a korunkra jellemző veszedelmek egyikének minősítették. Érvük: a konfliktusok hamarosan általánossá válhatnak, a tűz rohamosan terjed. Ebből az iskolából kerültek ki a „helyi háborúk“ teoretikusai. A nemzetközi helyzet alakulása azonban azt bizonyítja, hogy az államközi kapcsolatok feldúsulása éppenséggel a diktátum és a visszaélések kizárásának egyik eszköze, az agresszió fenyegette kis államok újabb fegyvere, a viszályok megoldási lehetőségei növekedésének eleme. A béke védelmére szerveződött mozgalom már 1949-ben lanszírozta „a béke oszthatatlanságá“-nak alapelvét.

Napjainkban két, egyaránt hasznos tárgyalási alaptípus „koegzisztál“: a közvetlen tárgyalások és az intézményesített tárgyalások. Ez utóbbiak hosszabb ideig tartanak, folyamatos jellegűek. Keretüket különféle rendeltetésű nemzetközi szervezetek alkotják. Szüntelenül növekszik az intézményesített tárgyalások volumene.

Az intézményesített tárgyalások három nagy kategóriába csoportosíthatók: az ENSZ-rendszerbe tartozó nemzetközi szervezetekben folytatott tárgyalások; a regionális nemzetközi alakulatok vagy szervezetek (mint amilyen például a KGST, a Közös Piac vagy az Északi Tanács) keretében sorra kerülő tárgyalások; s végül a harmadik kategóriában említhetők azok a tárgyalások, amelyeket valamely egyezmény kellő időben való létrehozása céljából egybehívott nemzetközi értekezleten folytatnak (például: a tengerek szabad használatáról tárgyaló konferencia).

Az intézményesített tárgyalásokat többek között az jellemzi, hogy időszakonként ismétlődnek, rendszeresen összehívott ülészakadokon előre megállapított eljárási szabályok szerint zajlanak le. Valójában olyan sokfélék és bonyolultak az e típusba tartozó tárgyalások, hogy tanulmányozásuk eredményeinek ismertetése monográfiába kívánkozik.

Kazimierz Kocot lengyel szerző a diplomáciai tárgyalásokat taglaló művében a közvetlen tárgyalásokat megkülönbözteti a nemzetközi fórumokon zajlóktól; ez utóbbiakat nevezi tulajdonképpen „nemzetközi tárgyalások“-nak. Kocot arra a következtetésre jut, hogy a „nemzetközi tárgyalások“ típusának jelenkori gyakoribb előfordulása és általánosodása annak bizonyossága, hogy a viszályok rendezése közvetlen kétoldali tárgyalások útján nehezebben megvalósítható (Kazimierz Kocot: *Rokowania Dyplomatyczne*, 1969). A szerző a modern tárgyalások jellemző-

jeként emeli ki általában a diplomáciai tevékenység, de főként a tárgyalások alárendelését a nemzetközi törvényességnek.

Valóban, korunkban már nem elfogadható az egy évszázaddal ezelőtt még oly divatos megkülönböztetés a jogi vita és a nemzetközi jog alkalmazhatóságának körén — úgymond — kívül eső politikai viszály között. Az államoknak a nemzetközi szervezetekhez és az általános érvényű egyezményekhez való csatlakozása következtében a nemzetközi jogi alapelvek és szabályok egyre inkább fedik a tárgyalások terét; az államoknak a tárgyalások terén érvényesülő több attribútuma nemzetközi jogilag kiválóan meghatározható.

Eppen ebből következőn a modern nemzetközi jog alkotta normák és a diplomáciai szervek politikai funkciói között nincs már ellentmondás (i.m.). A tárgyalásokkal kapcsolatos számos törvény jellegű szabályozás a nemzetközi szerződésekkel foglalkozó jogágazat részét alkotja.

A nemzetközi tárgyalások intézményesítésének és normatív szabályozásának folyamata a nemzetközi viszályok rendezése egyik eszközeként értelmezett háború elítélése, továbbá az úgynevezett „parlamentáris diplomácia“, valamint a kollektív biztonsági rendszerre való törekvés jegyében bontakozik ki. Egyébként a konfliktusok békés megoldásának minden más, a tárgyalásokkal váltakozva alkalmazott eszköze fejlődése során átment ilyenszerű folyamatokon. A tárgyalások azonban a megoldásnak továbbra is politikai, nem pedig jogszolgáltatási eszközei; a tárgyalás módszerei nem oly merevek, mint a jogszolgáltatáséi, a tárgyaló felek a nemzetközi jog alapelvei és a szerződés jogi keretei között megőrzik teljes rugalmasságukat. Ez a magyarázata annak, hogy míg a többi eszközt nemzetközi viszályok esetén oly gyakran mellőzik, a tárgyalások gyakorlatát sűrűn alkalmazzák. Manapság gyakorlatilag nem is nagyon használják a jogszolgáltatási utakat. Rendkívüli mértékben csökkent például a Hágai Nemzetközi Bíróság elé került ügyek száma; az utóbbi években ritkaságszámba megy egy-egy nemzetközi bírósági tárgyalás.

Főként a szerződések kodifikálását célzó művekben — a *durante negotiis* szabályok megállapításának igyekezetében — ismerhető fel a modern tárgyalások normatív szabályozásának irányzata. A nemzetközi jogban megkíséreltek normatív szabályokat kidolgozni a konfliktus megoldására hivatott tárgyalásokat illetően, főként eljárási kérdésekre és a feleknek a dokumentumokhoz való kölcsönös hozzáférhetőségére vonatkozóan. Manapság tehát már nem nagyon hangzik hitelesen a francia mondás: „*La seule règle de la diplomatie, c'est qu'il n'y a pas de règles*“ (De Callières: *De la manière de négocier avec les souverains*, 1716).

Egyre nyilvánvalóbb a nemzetközi jog hatása a nemzetközi tárgyalásokra. A szabályozási törekvések ellenére a tárgyalás lényegében továbbra is a nemzetközi viszonyok természetének és dinamizmusának sokkal megfelelőbb, hajlékonyabb mechanizmusa, mint a nemzetközi jogszolgáltatás merev, a megváltoztathatatlan határozatok *res iudicata pro veritate habetur* rendszerére építő mechanizmusai.

*

A jelenkori tárgyalások átfogóbb ismertetését a hidegháború és a második világháború utáni Európa diplomáciájának bemutatásával kezdhetjük. A diplomáciatörténet e hosszú szakasza azt tanúsítja, hogy a tárgyalások hiánya konfliktuális és állandó feszültség jellemezte állapotra utal, viszont a tárgyalások elkezdése és mechanizmusuk tökéletesítése az enyhülés kezdetét, a nemzetközi együttműködés és biztonság hajnalát jelzi. Nem ok—okozati összefüggésekről van szó

ez esetben, ám a jelenségek korrelációja olyannyira tökéletes, hogy a tárgyalások megindulása vagy a tárgyalások hiánya fontos mutatóként értékelhető.

Az egész világpolitika szempontjából még mindig kivételes fontosságú Európa politikai történetében jobban nyomon követhetjük, mint bárhol másutt a nemzetközi stabilitás és a béke mutatóiként értelmezett tárgyalásokat.

A második világháború után Európa a nyílt fegyveres összetűzések nélküli, „hidegháború“ néven ismert politikai és katonai feszültség színtere maradt. A hidegháborút a — saját földrajzi körein belül integráló törekvésű, külső vetületében pedig agresszív — nyugati politika szülte; kezdete egybeesik az antagonista katonai-politikai tömbökre való felosztással. A második világháborút követő eseményekkel foglalkozó szerzők az európai szakadás új doktrínájának kezdetét 1947 júliusára teszik; két jelentőségteljes eseményre kerül sor ekkor: az Egyesült Államok Kongresszusa jóváhagyja a Marshall-tervet, s a *Foreign Affairs* című amerikai folyóiratban megjelenik a keleti országok „kordában tartásának“ (containment) eszméje és terve; ez az eszme volt az amerikai diplomácia hivatalos doktrínája egészen 1963-ig (André Fontaine: *Histoire de la guerre froide*, 1965). George Kennan volt amerikai diplomata, a Princeton Egyetem professzora javasolta, hogy hosszú távra kidolgozott politikával gátolják a szocialista országok hatásának érvényesülését a tőkés világra.

A Marshall-terv a nyugati államok integrálási kísérleteinek kezdetét jelzi, a Kennan-doktrína megszervezi a térség elszigetelését, s meghirdeti a korlátozásokat a keleti országokkal szemben. Egyidejűleg ezen országok „felszabadítására“ mozgósítják a politikai és propagandaeszközöket, meg akarják változtatni a történelem irányát, a történelemét, amelynek a szocialista országok elkötelezték magukat; kampányba kezdenek, amely hamarosan lélektani hadviselésbe torkollik. Két évvel később, 1949. április 4-én bekövetkezik a nyugati tömb kialakulásának folyamatában a harmadik, döntő fontosságú esemény: aláírják az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) létrehozásáról szóló okmányt. A NATO alapját az a nyugat-európai unió alkotja, amely a Franciaország, Nagy-Britannia és a Benelux-államok között 1948. március 17-én aláírt brüsszeli egyezményre épül. Ez a — Foreign Office ihlette — szervezet kezdettől arra rendeltetett, hogy politikailag és katonailag amerikai segílyre támaszkodjék (Lord Ismay: *NATO: The First Five Years*, 1954; Cl. Delmas: *L'Alliance Atlantique*, 1962). A Foreign Office kezdeményezte az angol—amerikai tárgyalásokat a brüsszeli egyezmény kibővítésére, valamint egy európai biztonsági tervre vonatkozólag, amelyet egy földközi-tengeri biztonsági terv hivatott kiegészíteni. Az Atlanti Paktum azon tárgyalások során jön létre, amelyet a brüsszeli egyezmény aláírói, az Egyesült Államok és Kanada, majd a csatlakozó Dánia, Olaszország, Norvégia és Portugália folytatnak. A csatlakozásra ugyancsak felszólított Svédország jobbnak vélte megőrizni hagyományos semlegességét, s inkább azon fáradozott, hogy tovább erősítse az északi országok együttműködését (André Fontaine, i.m.).

Az előzőekben ismertetett körülmények között létrehozott politikai-katonai tömbbel szembeesve a kelet-európai szocialista országok akciója: a Varsói Szerződéssel védelmi jellegű politikai és katonai szövetségre lépnek.

A hidegháborút Európa legérzékenyebb pontján robbantják ki: a második világháború után a német probléma a legkényesebb. 1948 júniusában a nyugati hatalmak a Ruhr-vidéken a Szovjetunió részvétele nélkül nemzetközi hatóságot hoznak létre, s alkotmányozó gyűlést hívnak egybe a megszállt nyugati területeken (a továbbiak során Nyugat-Németország átalakul Németország Szövetségi Köztársaságává). Ettől kezdve közel két évtizeden át a német probléma az egyre na-

gyobb hullámokat vető és Európán kívüli térségekre is kiható hidegháború egyik fő tárgyává válik.

A Föld bizonyos térségeiben fegyveres konfliktusokig fajuló hidegháború legfontosabb szakaszai a következők: az 1950-ben kirobbant koreai válság; az 1948 nyarán kezdődött berlini válság; 1953-ban a vietnami krízis; a tajvani válság 1954-ben; az iráni kőolajipari válság 1951-ben; a hidegháborút a Közel-Keletre is kiterjesztő bagdadi paktum létrehozása 1955-ben; a Szezei-csatorna válság 1956-ban; az 1958-as közép-keleti válság; ugyanabban az évben kiújul Tajvan és Berlin válsága; 1959-ben a kubai válság (amely 1961-ben és 1969-ben ismét súlyosbodik); s végül az amerikaiak 1961-ben kezdődött beavatkozása Vietnámban.

Jó lesz megjegyezni, hogy e korszak egész tartama alatt minden kritikus pillanatban csakis tárgyalások útján sikerült kijutni a kátyúból, nem pedig a konfliktusok megoldásának más módszereivel. Teljességgel hatástalannak bizonyul a fegyveres harc azoknak az eredményeknek az elérésében, amelyekre egy-egy konfliktus kirobbantásával vagy valamely helyi feszültségi góc létrehozásával törekedtek. Az ebben a hosszú időszakban lefolyt tárgyalások jellege különbözik a tárgyalásoknak a nemzetközi viszonyok fejlődése során felismerhető jellemzőitől. a) Csupán *in extremis* kerül sor rájuk, csak miután a fegyverekkel való megoldás lehetetlenségébe bebizonyosodott. b) A tárgyalások a hatalmi politika jegyében zajlanak, legfőbb hiányosságaik ebben rejlenek. c) Sok esetben torz formákat öltenek, mert egy-egy fél valójában nem is óhajtja az eredményes kimenetelt; ilyenkor csupán időleges és hiányos egyezményekre jutnak, amelyeket a konfliktus kiújulása aztán semmissé tesz.

Amikor a tárgyalásokat a szakadék szélén tántorgás politikája, a John Foster Dulles emlegette *brinkmanship* jellemzi, szellemük ellenkezik a tárgyalás lényegével: eredménytelenségük csakis az ilyen szerű körülményekkel magyarázható.

Igy például az Egyesült Államok és szövetségesei katonai akciójával kirobbantott koreai válság során az 1951-ben Panmindszonban kezdett tárgyalások még nem vezettek eredményre. A tárgyalások csak két évvel később, 1953. április 27-én indulnak újra, most már biztatóbb előjelekkel; ekkor határozza el a támadó fél, hogy a helyzetet egy lehetséges enyhülés általános vetületében értékeli. Három hónappal később, vagyis július 27-én aláírják a fegyverszüneti egyezményt, amelyvel elfogadják a *status quo antét* (a részletekről: Robert Leckie: *La guerre de Corée*, 1963; Philip Mosely: *Soviet Policy and the Korean War in the Kremlin and World Politics*, 1960).

Hasonló körülmények ismerhetők fel a Vietnam függetlenségéért vívott háború esetében is. 1953-ban a Szovjetunió sugallta tárgyalási javaslatokat Washingtonban az erőpolitika pozícióiról utasítják vissza, pedig Franciaország nehéz helyzetbe kerül. A „tisztas” megoldás lehetőségeit kereső Franciaország a nyugati tömb országainak bermudai értekezletén rámutat, hogy „számára túlságosan nehéz egyedül viselni a terheket” (Joseph Laniel: *Le drame indochinois*, 1957; André Fontaine, i.m.). Csak egy esztendővel később, 1954. május 8-án, miután Dien Bien Phunál megtörik a francia ellenállás, és győznek a felszabadító csapatok, kezdődnek a genfi tárgyalások Indokínáról, amelyek július 20-án a fegyverszünet aláírásával végződnek. E tárgyalások uralkodó eleme az összes érdekelt államok részvétele (beleértve a Kínai Népköztársaságot is), valamint a vietnami, laoszi és kambodzsai nép függetlenségre és saját sorsa eldöntésére vonatkozó jogának elismerése.

Az erőpolitika és a katonai paktumok diplomáciája robbantja ki és teszi széles körűvé a hidegháborút, amely aztán a fegyveres konfliktus újabb és újabb

gócait hozza létre a periférián; ezek a gócek bármely pillanatban világegést okozhatnak. Ez a folyamat az említett szakaszok mindegyikében megfigyelhető, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének megalakításától a katonai tömbök hanyatlása, a nemzetközi élet menetének normalizálása és a tárgyalások diplomáciai eszközként való újrafelhasználása kezdetének periódusáig.

A tárgyalások diplomáciájának ellentétpárja az erőfitogtatás diplomáciája. Ez utóbbi vezetett a katonai tömbök kialakításához, a hidegháború térhódításához. Emlékezzünk például az angolok és az amerikaiak elszánt kísérletére, hogy a Közép-Keleten — a NATO-paktum kiegészítőjeként — újabb katonai egyezményt hozzanak tető alá. A britek erőfeszítései már 1951-ben egy közép-keleti parancsnokság megalakulásához vezetnek. Az ilyen jellegű próbálkozások érthetően zavarták a Törökországgal határos kelet-európai szocialista országokat s az arab államokat is; így hát mind a Szovjetunió, mind Egyiptom bejelentette tiltakozását. Ez azonban nem akadályozta meg a bagdadi paktum formális megkötését 1955-ben; Törökország és Irak mellett csatlakozott Anglia, Pakisztán és Irán; az Egyesült Államok nem volt tagja a szervezetnek, de aktívan támogatta. Válaszképpen Kairó közös katonai és gazdasági szervezet létrehozására irányuló szerződés megkötését javasolja. Ehhez csatlakozik Szíria, Szaud-Arábia és Jemen. Ez a mozzanat vezet Nasszer szakításához a nyugati hatalmakkal (lásd: Jean et Simone Lacouture: *L'Égypte en mouvement*, 1962). Nasszer a bandungi afro-ázsiai konferencia utáni új mozgalomban a „harmadik világ” felé orientálódik. A szakadék egyre mélyül; a válság 1956-ban éri el tetőfokát, amikor az amerikaiak visszavonják az asszuáni gát költségeinek finanszírozására előzőleg tett ajánlatukat; ezt követően július 26-án államosítják a Szezi-csatornát. 1956-ban kerül sor az izraeli támadásra a Csatorna térségében, ezt követi a francia—angol ultimátum és a két ország fegyveres beavatkozása. A krízis a szocialista országok erőteljes állásfoglalása és az Egyesült Nemzetek közbelépése után ér véget.

Nagyon tanulságos, hogy Franciaország és Nagy-Britannia erőpolitikája, és megátalkodottságuk, amellyel visszautasították a javasolt tárgyalásokat, a negatív-nál is rosszabbnak minősíthető eredményre vezetett mind presztízsük, mind az arab világhoz fűződő gazdasági és politikai érdekeik szempontjából.

Kuba is jó példa arra, hogy kudarcra ítélt a normális tárgyalások helyébe nyomuló erőpolitika és gazdasági zsarolás: hiába, a tárgyalás a nemzetközi viszonyok legfontosabb eszköze, alapelveinek mindig érvényesülniük kell.

A diktátor Batista ellen vívott két évi harc után, 1959. január 8-án Fidel Castro Ruz, a forradalom vezetője a gerillacsapatok élén diadalmasan bevonul Havannába.

Az Egyesült Államok állást foglal a kubai forradalommal szemben, s a cselekvés három módját választja: nem hajlandó gazdasági tárgyalásokat folytatni Fidel Castro korszerű tervei alapján; támogatja a forradalmat ellenző menekültek katonai toborzását és bevetését a forradalmi rendszer ellen; s végül gazdasági zsaroláshoz folyamodik: előbb negyedével csökkenti Kuba jóformán egyetlen valutaforrásának, a kubai cukornak a bevitelét, majd néhány hónap múlva Kuba viszonylatában elrendeli az árucikkek kiviteli tilalmát.

A gazdasági zsarolásra a büszke népek ugyancsak kényesek, írja André Fontaine a hidegháború történetéről szóló könyvében. Az erőpolitika, a kényszerítés politikája a várt következmények ellenkezőjére vezetett: siettette a nemzet erőinek tömörülését a — saját erőkre és a szocialista országok solidaritására építő — merész gazdasági és társadalmi változásokat célzó program megvalósításában.

1961-ben amerikai támaszpontokról kiinduló, az Egyesült Államokban kiképzett és felfegyverzett személyek megkísérlik Kuba fegyveres invázióját. A kísérletet a Disznó-öbölben szétzúzzák. Később John F. Kennedy, az Egyesült Államok elnöke az akciót az amerikai politika súlyos hibájának minősítette. Az 1961-es válság a háború utáni világ egyik legsúlyosabb pillanata volt, ezzel tetőzött a hidegháború. Csak az Egyesült Nemzetek eszközeit is teljes mértékben bevető, világviszonylatban felelős tényezők határozott beavatkozása tette lehetővé a nagyarányú konfliktus kirobbanásának elkerülését.

Több szerző megjegyzi, hogy az események 1963-tól kezdenek másképpen alakulni. Szerintük a veszély okozta feszültség, a katasztrófa közeledtének érzete pattanásig feszíti az idegeket, és feltámasztja a politikai tényezők felelősségérzetét. Azt állítják, hogy akkoriban kezdődött az aktív tárgyalások korszaka, amely azóta is egyre nagyobb intenzitással bontakozik ki a nemzetközi viszonyok minden fontos tárgykörében: leszerelés, műszaki segélynyújtás a fejlődő országoknak, európai biztonság és együttműködés, kooperáció az évszázad nagy felfedezéseinek (atom, világűr, óceán) hasznosításában.

Többek szerint 1963-ban „a tárgyalások korszaká”-ba léptünk.

Mircea Malița

Részletek a *Teoria și practica negocierilor* (Editura politică, 1972) című könyvből.

A tárgyalások elmélete és gyakorlata

Ha a kommentátorok nem tévednek — s reméljük, hogy nem csúszott hiba számításaikba —, ez az esztendő, de még a következők is, nagy nemzetközi tárgyalások jegyében visznek közelebb az évezred sokféleképpen elképzelt végéhez, a szinte mágiusnak tűnő 2000-hez. Az európai együttműködés és biztonság kérdéseinek immár konkrétan ígérkező megvitatása és új keletű, alaposabb rendezése csupán egyik nagyon fontos esete a tárgyalásos diplomáciai érintkezések impozáns sorozatának, amelytől oly sokat várnak a begubózni semmiképpen sem hajlandó, hanem éppen ellenkezőleg: tájékozódni, napi és helyi problémáikat történelmi távlatban, nagyobb összefüggésekben is érzékelné igyekvő emberek.

Kérelhetetlen demográfiai tények folytán („sok az ember, kevés a hely a tárgyalóteremben”) az állampolgárok nem lehetnek közvetlen résztvevői az államközi tárgyalásoknak, amelyek pedig a modern nemzetközi élet adottságaiból közvetlenül éppenséggel közvetlen és rendkívül nagy hatással vannak a népességre, az eredeti megbízók széles néptömegeire.

A nemzetközi politikai életben megvalósíthatatlan közvetlen részvétel ábrándjának jó kompenzálási módja minden eljárás, amely a diplomácia éppen legidősebb mechanizmusait értelmezi, demitizálja.

A nemzetközi tárgyalások az évszázad utolsó harmadának nagy lehetőségeket tartogató tényeinek sorába tartoznak. Tehát a nemzetközi tárgyalások elméletének és gyakorlatának a deszakralizálása időszerű feladat. Teljesítésére több lehetőség